

Protocol Fysiek Ingrijpen

Protocol fysiek ingrijpen OdyZee

1. Inleiding

Verwijzend naar de doelgroep van OdyZee ligt de veronderstelling voor de hand, dat zowel medewerkers als leerlingen in de dagelijkse praktijk van de school geconfronteerd kunnen worden met agressie.

In de eerste plaats hanteren alle medewerkers van OdyZee het *waarschuwings- en time out* beleid. Dit houdt in dat er allereerst een waarschuwing voor het **gedrag** (en dus niet de persoon) wordt gegeven door de medewerker. De volgende stap is het verwijderen van de leerling uit het lokaal naar een vaste time out plaats. Hier krijgt de leerling de kans om zijn gedrag te sturen. Na enkele minuten roept de leerkracht hem weer binnen. Na een derde keer wordt de leerling definitief voor de rest van de dag uit de klas geplaatst. Er volgt nu een individueel traject. Aan het eind van de dag volgt een gesprek met de leerkracht. De volgende dag is de leerling weer welkom om aan het klassenproces deel te nemen.

Bij het hanteren van regels door medewerkers zal het soms nodig zijn dwang of sancties toe te passen. Op OdyZee zitten kinderen die moeite hebben met zich aan regels te houden en kinderen die een heel duidelijke steun hebben aan vaste regels en afspraken. In de praktijk kan dit voor heftige situaties zorgen

Voorts doet een school een sterk appèl op kennis en vaardigheden. Hieruit voortvloeiend kan een gevoel van incompetentie ontstaan bij de leerling. Verder ondervinden onze leerlingen over het algemeen problemen in het aangaan en onderhouden van relaties. Al met al voldoende gronden voor het ontstaan van frustraties. Dat deze frustraties in sommige gevallen kunnen leiden tot een vorm van agressieve uitingen is evident.

2. Wat is agressie, wat is geweld?

Agressie krijgt vaak een nogal negatieve betekenis. Gebezigde typering: zinloos, ongegrond, kwetsende vijandigheid, vernietiging. Een citaat: *"Agressief is een kind dat in alles tegenstand en weerstand biedt. Het kind keert zich vrijwel constant tegen alles en allen. Een agressief kind is vaak brutaal en vrijpostig. Agressie is negatief en leidt vaak tot baldadigheid en vernielzucht."*

Naast deze negatieve benadering van agressie staat de opvatting, dat agressieve energie een kritische vitaliteit is voor het levensproces, met andere woorden levensenergie. Bach en Goldberg (*Bach G.R. en Goldberg H., Geen angst voor agressie*) definiëren agressie als volgt:

"... gedragsvormen als de directe en persoonlijke uitdrukking van ergernis en woede, woedeuitbarstingen, uitingen van eigen wil, open confrontatie met anderen, actieve benadering van situaties en mensen in plaats van passief afwachten, het uitspreken en onderzoeken van conflicten, open machtsstrijd en de bekwaamheid om "neen" te zeggen met dezelfde onbevangenheid en directheid, waarmee we uit gewoonte slechts "ja" zeggen. Hiertoe behoren bovendien ook fysieke uitingen als schreeuwen, gillen en slaan."

Je zou dus onder agressie kunnen verstaan:

“Veroveren en niet vernietigen. Het is een positieve energie om je grenzen naar buiten toe te verleggen, om dingen te bereiken, carrière maken, vrije tijd, enz.”. (Bakker en Bakker, Verboden toegang).

Concluderend kun je stellen, dat agressie niet uitsluitend negatief hoeft te zijn, maar tevens een manier is om uiting te geven aan gevoelens en positief aangewend kan worden. Waar echter de positieve intentie verdwijnt en agressie zich in negatieve vorm uit, spreekt men van geweld.

Geweld is het gericht destructief zijn, bijv. door het pijn doen van de medewerker of medeleerling. Dit kan zijn door middel van schelden, schoppen, slaan, bijten, schriftelijke uitingen, zoals dreigbrieven, enz. We spreken dan van agressief-gewelddadige uitingen.

Geweld is in twee verschillende verschijningsvormen onder te verdelen:

- Direct of persoonlijk geweld
- Indirect of structureel geweld

Onder direct geweld verstaan we: verbrijzelen, verscheuren, stelen, verbranden vergiftigen, onthouden van lucht, onthouden van water en voedsel en het ontnemen van bewegingsvrijheid.

Onder indirect geweld wordt verstaan: die situatie die de mens in zijn levensmogelijkheid en bewegingsvrijheid aantasten of bedreigen. Indirect geweld zit ingebouwd in de samenleving. Het onderworpen zijn aan regels is dus een vorm van indirect geweld.

Er is sprake van agressief-gewelddadige situaties als er sprake is van:

- Onaanvaardbaarheid van bepaalde gedragingen
- Gedragingen in strijd met de mensenrechten

3. Visie op geweld in OdyZee

Voor de ontwikkeling van de visie op opvoeden binnen OdyZee is er geen sprake van het kiezen van één van bovengenoemde perspectieven. Wij gaan ervan uit, dat beide naast elkaar bestaan. De visie is gebaseerd op principes uit de motivatiepsychologie, waarbij het streven naar autonomie, competentie en relaties van leerlingen centraal staat. In dit licht bezien, is het logisch om die scheiding tussen twee perspectieven niet te maken, maar juist beiden te integreren. Daarbij hoort ook het niet als vanzelfsprekend afwijzen van agressie, maar alleen van de negatieve uitingsvorm, geweld. De opvoeder als "socialising agent" kan niet zonder relatie met de leerling. Maar deze relatie op zich is onvoldoende om aan de opdracht als school te voldoen. In de visie van OdyZee ontstaat de relatie met de leerling op basis

van de mate waarin hij zich versterkt voelt in het streven naar autonomie en competentie. Het toepassen van geweld wordt afgewezen, maar dit wil niet zeggen dat geweld niet voorkomt.

4. Richtlijnen voor het omgaan met geweld

Het aanbrengen van een scheiding tussen agressie en geweld is van belang om in te kunnen schatten voor wie de lading van agressieve uitingen bestemd is, welke functie deze heeft en op welke wijze er gereageerd dient te worden om eventueel omvorming te bewerkstelligen.

Elke situatie waarbij de opvoeder geconfronteerd wordt met geweld van een leerling gericht op zichzelf dan wel anderen is te kenschetsen als conflictueus. Het vormen immers momenten die de opvoeder niet wenst, soms ook niet verwacht, maar waarin hij zich wel voor de taak geplaatst ziet om er iets aan te doen. Het opvoedingsmodel gaat uit van het idee van samenspraak en samenwerking, maar de agressie duidt op eenzijdig (fysiek en psychisch) machtsmisbruik.

Welke oplossingsstrategie we kiezen is afhankelijk van onze instelling ten opzichte van de conflictsituatie. Er zijn verschillende benaderingswijzen mogelijk, zoals:

- Conflicten zijn natuurlijke gebeurtenissen.
- Conflicten mogen niet onderdrukt worden.
- Conflictsituaties ontstaan doordat de betrokkenen onverenigbare doelen hebben.
- Het middel om een conflictsituatie op te lossen moet in relatie staan tot het doel.

Als we in een conflictsituatie terecht komen waarin een agressief-gewelddadige toestand heerst of daarin dreigen te belanden, zijn we genooddaakt in te grijpen.

In wezen zijn er *drie opties* waaruit men kan kiezen om het conflict op te lossen.

1. Ga het gevecht aan, maak gebruik van je eigen (fysieke) kracht om de zaak naar je hand te zetten.
2. Ontvlucht de situatie en ontloop daarmee het conflict
3. Houd vast aan geweldloosheid en probeer via overreding te komen tot herstel van contact met de jongere.

De eerste optie is om tweeërlei redenen onaanvaardbaar. Er is een psychologisch motief om hier niet toe over te gaan. Vanuit de sociale

leertheorie is immers bekend dat de opvoeder als model het juiste voorbeeldgedrag dient te vertonen. Geweld beantwoorden met geweld is paradoxaal en bekrachtigt het idee dat gebruik van (fysiek) geweld gerechtvaardigd is.

De tweede optie is evenzeer onwenselijk. In de situatie waarin agressie een rol speelt is sprake van een dreigende contactbreuk van de leerling met zijn omgeving. Hij bedreigt weliswaar zijn omgeving, maar wordt bovenal zelf bedreigd, doordat hij als gevolg van zijn agressieve gedrag het contact met zijn omgeving dreigt te verliezen of op zijn minst ernstig dreigt te beschadigen. Vluchten in deze situatie impliceert dat de opvoeder zich neerlegt bij het verbreken van de dialoog met de jongere en aldus het verbreken van de hulpverlenerrelatie met de jongere.

Resteert de **derde optie**. D.m.v. de combinatie van geweldloosheid en overredingskracht, kortweg geweldloos verweer, probeert de opvoeder het contact met de leerling weer te herstellen.

Geweldloosheid is geen uiting van passiviteit. Het vereist kracht en inventiviteit van de zijde van de opvoeder om ondanks de dreiging vast te houden aan bezorgdheid en betrokkenheid voor de leerling.

Het is een stringent vasthouden aan de wil om de dialoog weer op gang te brengen en de overtuiging dat er slechts één "win-situatie" bestaat: namelijk de **"win-win-situatie" van samenwerking**.

Bij deze benadering past geen houding van willen winnen van de ander.

- Benoem en maak duidelijk aan de leerling dat voortdurende van agressie verlies betekent voor jullie allebei. Het contact wordt voor beiden verbroken.
- Benoem en maak duidelijk aan de leerling dat stopzetten van agressie de opening biedt om er samen weer uit te komen.
- Benoem en maak duidelijk dat jij de persoon niet afwijst, maar dat jij het agressieve gedrag niet kunt en wilt accepteren (kritiek op gedrag en geen afwijzing van de persoon). Jij wilt zo niet met hem omgaan, maar jij wil ook niet dat er zo met jou wordt omgegaan
- Benoem en grijp hierbij ook terug op eerdere succeservaringen die jullie beiden hebben opgedaan, door problemen via de dialoog gezamenlijk op te lossen. Geweld is immers een teken van machteloosheid bij de leerling, die vanuit zijn concrete hier-en-nu gerichte wijze van denken niet meer in staat is om uit eigen beweging de link te leggen naar voorafgaande of toekomstige positieve situaties.
- Maak duidelijk dat jij voor de leerling open blijft staan. Toon aan dat jij de bereidheid hebt om naar de leerling te luisteren door te benoemen en terug te koppelen wat jij van de leerling hoort en wat je met hem ziet gebeuren. Laat jezelf hierbij niet opjagen, door het idee dat jij het conflict zo snel mogelijk de wereld uit dient te helpen. Eigen innerlijke onrust heeft eerder een

versterkende werking van agressie, omdat ook de leerling zich dan opgejaagd c.q. bedreigd voelt.

- Gebruik, waar mogelijk, momenten van humor om de sfeer van de situatie ten gunste te kunnen beïnvloeden. Maar let er wel op dat het erom gaat om samen weer te kunnen lachen en dus niet te lachen om de ander (uitlachen).
- Benoem en maak duidelijk dat jij geen gebruik wilt en zult maken van (fysiek) geweld om de situatie te veranderen maar evenmin zult wijken voor datgene waar je voor staat. Namelijk, via samenspraak, samenwerken aan een oplossing van de ontstane conflictsituatie.

Cruciaal is, dat wat je zegt en doet in overeenstemming is met je gevoelens. Verbale en non-verbale communicatie moeten duidelijk overeenkomen. Bij deze communicatie is het van belang, dat:

- je uitstraalt geen bedreiging te zijn;
- je luistert;
- je laat merken wat je voelt.

Streef hierbij naar een optimale controle over je eigen gevoelens van angst en spanning om maximaal overzicht over de situatie te kunnen houden. Als je bang bent van een bepaalde leerling, kan het helpen om hem zo goed mogelijk te leren kennen.

Tenslotte is er in het scholingsbeleid van OdyZee opgenomen dat de Training Agressie Interventie gevolgd wordt. (T.A.I.)

6. Fysiek ingrijpen door de medewerker

Alle geweldloze weerbaarheidsprincipes ten spijt, komt elke medewerkers wel eens in een situatie terecht, waarin fysiek ingegrepen moet worden. Dit ondanks alle inzet gericht op het herstellen van de dialoog met de leerling en de afwending van agressie. Onder fysiek ingrijpen wordt verstaan:

Het lichamenlijk in bedwang houden van een leerling met als doel hem te kalmeren, tegen te houden of te verwijderen.

De enige rechtvaardiging om over te gaan tot fysiek ingrijpen ligt in de motivatie om de directe manifestatie van fysiek geweld van de leerling tegenover zichzelf dan wel derden (medeleerlingen en/of medewerkers) te doorbreken. In deze situaties heeft het fysiek ingrijpen tot doel de fysieke agressief-gewelddadige aanval te stoppen en de kans op letsel bij de leerling en/of derden tot een minimum te beperken.

Hierbij geldt dat de medewerker, indien mogelijk, vooraf expliciet benoemt aan de leerling, dat hij de leerling m.b.v. fysiek ingrijpen in bedwang wil houden.

De situering van fysiek ingrijpen binnen een rustige omgeving, zonder "toeschouwers" vergroot de kans op het bewerkstelligen van een omslag in het agressieve gedrag van de leerling.

Maak te allen tijde gebruik van collegiale ondersteuning! Spreek daarbij af wie wat doet.

Ook in deze extreme situaties blijft recht overeind staan, dat geweld van de zijde van de medewerker in de zin van misbruik van fysieke kracht

onaanvaardbaar is.

7. Melding en rapportage

In alle gevallen waarin sprake is geweest van agressief-gewelddadig gedrag van leerlingen dient de direct-betrokken-medewerker melding te maken bij de direct leidinggevende. Naast deze mondelinge melding dient in het geval van fysiek ingrijpen schriftelijke rapportage plaats te vinden aan de hand van het Meldingsformulier Incident. (zie bijlagen)

8. Nazorg

Gelet de emotionele impact van agressief-gewelddadige situaties op alle direct en indirect betrokken personen, is het van groot belang om ook nadat de dreiging gestopt is aandacht te besteden aan de betrokken personen.

Voor de betrokken leerling dient er nazorg te zijn. Hij zal in staat moeten worden gesteld om terug te kijken naar het gebeurde, waarbij oorzaken, gevolgen en mogelijke gedragsalternatieven aan de orde moeten komen. Het is hierbij zaak om diegenen (leerlingen en medewerkers) te betrekken die direct met het geweld te maken hebben gehad om zodoende de relatie weer te normaliseren.

Ook de betrokken medewerker moet de mogelijkheid hebben om met de collega's de zaak bespreekbaar te maken. De direct leidinggevende heeft een taak in zorgdragen voor zorgvuldige begeleiding van de betrokken medewerker(s).

De direct leidinggevende heeft ook tot taak het gesprek met de ouders, dan wel wettelijke vertegenwoordigers aan te gaan en hen op de hoogte te stellen en te houden van de ondernomen stappen.

9. Conclusies

OdyZee streeft ernaar om in agressief-gewelddadige situaties de weg te gaan van geweldloze weerbaarheid. In die gevallen waarin fysiek ingrijpen toch noodzakelijk is, wordt de uiterste zorgvuldigheid betracht. Dit blijkt uit:

- inzet van technieken om conflictsituaties zonder geweld op te lossen.
- proportioneel gebruik van fysieke inzet indien er sprake is van gevaar voor leerlingen of medewerkers.
- systeem van melding en rapportage.
- Nazorg.

Tonia de Groene
Locatiedirecteur OdyZee